

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาศาภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาศาภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่

1. ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จำนวน 8 คน
2. ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จำนวน 8 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. นักเรียนผู้รับบริการอาหารกลางวัน ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง ปีการศึกษา 2539 โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 195 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสอบถาม ผู้บริหารโรงเรียนในเนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของโรงเรียนและสภาพการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ

* 2. แบบสอบถาม ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

3. แบบสอบถาม นักเรียนผู้รับบริการ เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนเป็นแบบเลือกตอบ เต็มค่า และมาตราส่วนประมาณค่า

4. แบบสังเกต ใช้สังเกตการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน กระบวนการจัดกิจกรรม เช่น การจัดการ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร ตลอดจนการเก็บล้างทำความสะอาด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามดำเนินการเก็บข้อมูลในโรงเรียนที่เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ผู้บริหาร ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน และนักเรียน ชั้น ป.5-6 ตอบแบบสอบถาม และขอรับแบบสอบถามคืนในวันเดียวกัน ได้แบบสอบถามกลับคืน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้ศึกษาได้สังเกตการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน จำนวน 8 โรงเรียน ๆ ละ 1 ครั้ง รวม 8 ครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการหาค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลด้วยตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาสภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. สภาพการจัดโครงการอาหารกลางวัน

1.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน จากการศึกษพบว่า โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียน มีทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ โรงเรียนบ้านโป่งแดง มีนักเรียน 222 คน ครู 9 คน มีห้องเรียน 9 ห้อง มีพื้นที่ 26 ไร่ และโรงเรียนที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ โรงเรียนบ้านหนองป่าตั้ง มีนักเรียน 47 คน ครู 4 คน มีห้องเรียน 6 ห้อง มีพื้นที่ 3 ไร่ ส่วนใหญ่เกือบทุกโรงเรียนจะเปิดสอนตั้งแต่อนุบาล 1 จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สภาพของโรงเรียนแบ่งตามสภาพที่ตั้งแตกต่างกัน จำแนกได้เป็น 3 กลุ่มคือ ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาล ตั้งอยู่บนพื้นราบนอกเขตสุขาภิบาล และตั้งอยู่บนเนินเขานอกเขตสุขาภิบาล มีระบบสาธารณูปโภคทุกโรงเรียน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งมีจำนวนมากในกลุ่มของโรงเรียนที่ตั้งอยู่บนเนินเขา ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน อาชีพส่วนใหญ่ทำไร่ทำสวน รับจ้าง และเก็บของป่าขาย

1.2 การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน พบว่า โรงเรียนทั้ง 8 แห่งได้จัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียนในรูปแบบให้นักเรียนรับประทานฟรีเป็นประจำทุกวัน โดยได้รับทุนงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชนและองค์กรต่าง ๆ ให้ความสำคัญบริจาคเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ ในการประกอบอาหาร บุคลากรในโรงเรียนก็มีส่วนช่วยสนับสนุน บริจาคเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ วัสดุุดิบในการประกอบอาหารด้วย ปัญหาที่พบในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในทุกโรงเรียน คือ ขาดงบประมาณ ทางราชการจัดสรรงบประมาณล่าช้า บางครั้งต้องหยุดโครงการอาหารกลางวันลงกลางปี จึงเป็นปัญหาให้ผู้บริหารและคณะครูต้องขวนขวายหาเงินทุนมารองรับหรือทุนสำรองในการจัดการบริหารโครงการอาหารกลางวันให้คงอยู่ต่อไป

1.3 บุคลากรในการดำเนินงาน จะประกอบไปด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน คณะครู ภารโรง แม่ครัวผู้รับจ้างประกอบอาหารและแม่บ้าน ผู้ปกครอง นักเรียนจากชุมชน ซึ่งทุกคนทุกฝ่ายต่างก็มีหน้าที่แตกต่างกันไป เช่น ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่บริหาร ควบคุม ให้การสนับสนุนจัดหางบประมาณเพิ่มเติมจนกระทั่งเป็นผู้จัดซื้อและขนส่งวัตถุดิบ

ในการประกอบอาหาร ส่วนครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันจะมีหน้าที่จัดทำบัญชีรายจ่าย จัดซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ควบคุมการจัดทำรายการอาหาร ควบคุมดูแลในการรับประทาน อาหาร ให้ความรู้เรื่องโภชนาการและแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนรับผิดชอบในการทำกิจกรรม

คณะครูทุกคนมีหน้าที่สนับสนุนโครงการ จัดหางบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนควบคุม การจัดกิจกรรมของนักเรียน ส่วนภารโรงมีหน้าที่บริการทำความสะอาด การดูแลอาคาร สถานที่ การทำความสะอาด บริการน้ำดื่ม น้ำใช้ กำจัดขยะและน้ำเสีย

แม่ครัวผู้รับจ้างประกอบอาหาร จะมีหน้าที่แตกต่างกันไป แล้วยแต่ข้อตกลง แต่ส่วนใหญ่ มีหน้าที่จัดเตรียมวัตถุดิบ ปรงอาหาร ประกอบอาหารจนถึงรับจ้างทำความสะอาด

1.4 สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

โรงอาหาร บางโรงเรียนไม่มีโรงอาหารจะใช้โรงฝึกงานและอาคารเอนกประสงค์แทน โรงครัว โรงเรียนส่วนใหญ่จะมีการต่อเติมสร้างโรงครัวขึ้นมาใหม่เป็นเอกเทศ มีลักษณะ เป็นห้องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ โดยตั้งอยู่ไม่ไกลโรงอาหาร

สถานที่เก็บล้างทำความสะอาด ทุกโรงเรียนไม่มีสถานที่เก็บล้างทำความสะอาด เป็นสัดส่วน ส่วนใหญ่จะนำอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ล้างบริเวณที่มีก๊อกน้ำ

1.5 การจัดซื้อ การเตรียมวัตถุดิบและการประกอบอาหาร พบว่า การดำเนินการ ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน โดยการแบ่งเวรรับผิดชอบประจำวัน และมีนักเรียนเป็นกลุ่มสี่ช่วยเตรียมวัตถุดิบประกอบอาหาร ตลอดจนช่วยบริการในเรื่องการตักอาหาร บริการ การทำความสะอาดอุปกรณ์สถานที่ ในส่วนของโรงเรียนที่จ้างแม่ครัวที่เป็นบุคคลภายนอกมา ดำเนินการ จะมีหน้าที่ดำเนินการทุกขั้นตอน นักเรียนไม่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

1.6 การรับประทานอาหารและขั้นตอนการรับประทานอาหาร พบว่า มีวิธีจัดให้นักเรียนรับประทานอาหารกลางวันเป็น 2 กลุ่มโรงเรียน คือ กลุ่มที่ 1 จำนวน 4 โรงเรียนจัด ให้นักเรียนรับประทานอาหาร 2 ช่วงเวลา คือ เวลา 11.00 น. เป็นเวลาสำหรับนักเรียนชั้น อนุบาล และเวลา 12.00 น. เป็นเวลาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และกลุ่มที่ 2 จำนวน 4 โรงเรียนจัดเวลาให้นักเรียนรับประทานอาหารพร้อมกันเวลาเดียว คือ เวลา

12.00 น. ส่วนขั้นตอนการรับประทานอาหารทุกโรงเรียนจะดำเนินการเหมือนกันในเรื่อง การเข้าแถวรับอาหาร กิจกรรมการขอบคุณ หรือคำสรรเสริญพระคุณข้าว ซึ่งเป็นกิจกรรม ที่สร้าง เสริมลักษณะนิสัยและคุณสมบัติที่ต้องการ เน้นตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ส่วนอาหาร ที่จัดให้รับประทานมีทั้งที่จัดให้ 1 ถ้วยต่อกลุ่มและ 1 คนต่อ 1 ถ้วย

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เน้นในเรื่องระเบียบวินัย และมารยาทในการรับประทาน รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบของอาหาร และคุณค่าทางโภชนาการของอาหารที่จัดให้

1.7 วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ภาชนะใส่อาหาร และการทำความสะอาด โต๊ะ และ เก้าอี้ สำหรับนั่งรับประทานอาหาร พบว่า ในบางโรงเรียนมี ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน แต่จะแก้ปัญหาโดยการใช้เสื่อปูบนพื้นซีเมนต์แล้วให้นักเรียนนั่ง รับประทานอาหารเป็นกลุ่ม

เครื่องมือ เครื่องใช้ ภาชนะใส่อาหาร พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีเพียงพอ สำหรับดำเนินงาน

การทำความสะอาดเก็บล้างภาชนะ อุปกรณ์ พบว่า ส่วนใหญ่จัดเวรนักเรียนเป็นกลุ่มสั รับผิดชอบในการล้างทำความสะอาด นอกนั้นเป็นหน้าที่ของแม่ครัวผู้รับจ้างประกอบอาหาร หรือ นักเรียนล้างด้วยตนเอง

1.8 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

ปัญหาที่มีระดับมาก ได้แก่ ปัญหาการขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ประกอบอาหาร สินค้าที่ใช้ในการประกอบอาหารในท้องตลาดมีราคาแพง และการขาดกิจกรรมที่จะนำผลผลิตและ รายได้มาสนับสนุนโครงการ

นอกจากนั้นเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย

2. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดโครงการอาหารกลางวัน

นักเรียนเห็นด้วยอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด ได้แก่ ล้างมือทุกครั้งก่อนและหลังรับประทานอาหาร ชอบรับประทานอาหารกลางวันร่วมกับเพื่อน ๆ นักเรียนทุกคนควรเข้าแถวให้เป็นระเบียบ ในการมารับอาหาร

นักเรียนเห็นด้วยอยู่ในเกณฑ์มาก ได้แก่ อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดทำสะอาด ถูกหลักอนามัย ต้องการรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนทุกวัน ภาชนะถ้วยชามที่ใส่อาหาร ทุกชิ้นสะอาด การรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนทำให้ประหยัดเงินและอาหารกลางวัน ที่โรงเรียนทำให้เติบโตและแข็งแรง

นักเรียนเห็นด้วยอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด ได้แก่ นักเรียนชอบรับประทานอาหารกลางวัน คนเดียว

ในด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียนต่อกิจกรรมอาหารกลางวันนั้น กิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การล้างทำความสะอาดภาชนะสำหรับใส่อาหาร รองลงมาคือ การจัดทำ ความสะอาดห้องครัว จัดและทำความสะอาดโต๊ะสำหรับรับประทานอาหาร และกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ การกำหนดรายการอาหารร่วมกับคณะครู

ด้านความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมที่ครูได้ดูแลนักเรียนในขณะที่รับประทาน อาหาร นั้น นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ากิจกรรมที่คณะครูปฏิบัติมากที่สุดคือ การแนะนำมารยาทใน การรับประทานอาหารเช้าแก่นักเรียน รองลงมาคือ มีการสอนและแนะนำคุณค่าของอาหารที่จัดทำ

อภิปรายผล

1. สภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า สภาพทั่วไปของโรงเรียนมีที่ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาล และนอกเขตสุขาภิบาลในท้องที่ที่มีความ ทุรกันดาร มีทั้งนักเรียนชาวพื้นเมืองและชาวเขรเผ่ากระเหรี่ยง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีอาชีพทำไร่ ทำสวน เก็บของป่าขาย ในทุกโรงเรียนจะมีการจัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียนในรูปแบบที่รับประทานฟรี เป็นประจำทุกวัน โดยได้รับทุนงบประมาณสนับสนุนจากทาง ราชการ ซึ่งจัดสรรงบประมาณให้จำนวนจำกัดและมีความล่าช้า จึงทำให้บางโรงเรียนต้องหยุด โครงการลงกลางปี จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนที่จะต้องขวนขวายหาเงินทุน เพื่อคงสภาพให้การจัดอาหารกลางวันบริการให้นักเรียนครบปีการศึกษา ในโรงเรียนที่มีนักเรียน เป็นชาวพื้นเมืองทางโรงเรียนจะขอความร่วมมือในการบริจาคเงินสมทบทุนโครงการอาหารกลางวัน

แต่ในโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นชาวเขา ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจในโครงการ อีกทั้งผู้ปกครองยังมีฐานะยากจน จึงเป็นการยากที่จะให้ความร่วมมือในการบริจาคเงินทุน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องขอความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานเอกชนมาช่วย บริจาคเงินทุนเพื่อให้เด็กนักเรียนชาวเขาได้รับประทานอาหารกลางวันได้ตลอดปี

อีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถแก้ปัญหาได้ คือ ให้โรงเรียนใช้หลักการช่วยตัวเอง โดยนำกิจกรรมในด้านเกษตรมาช่วยโดยบูรณาการกับกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เช่น กิจกรรมการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ แล้วนำผลผลิตมาเสริมโครงการอาหารกลางวัน จะทำให้โครงการอาหารกลางวันสามารถดำเนินการได้ตลอดปี

2. การดำเนินโครงการอาหารกลางวันของทุกโรงเรียน ได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพอนามัยแข็งแรง สมบูรณ์ ได้รับประทานอาหารครบตามหลักโภชนาการ และยังเป็นความช่วยเหลือเด็กที่มีฐานะยากจน ได้มีอาหารกลางวันรับประทานเพื่อความอยู่ดีกินดีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ โสภประยูร (2514, หน้า 100-102) ที่กล่าวว่า โครงการอาหารกลางวันมีความมุ่งหมายที่จะช่วยให้นักเรียนเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์และสังคมอย่างครบถ้วน โดยผ่านโครงการอาหารกลางวัน ช่วยให้นักเรียนได้รับสารอาหารที่ถูกต้องและมีคุณค่าครบตามที่ร่างกายต้องการ และเป็นการช่วยเหลือเศรษฐกิจหรือเป็นการลดค่าครองชีพให้แก่เด็กนักเรียน และครู ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการประหยัดและสอดคล้องกับการศึกษาของบุญเลิศ สุวรรณเสนีย์ (2516, หน้า 48-49) ที่กล่าวว่า โครงการอาหารกลางวันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ มีปริมาณเพียงพอและครบมื้อในวันหนึ่ง ๆ

นอกจากนี้ ค้วน ขาวหนู (2526, หน้า 351) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์จากการจัดอาหารกลางวันว่า เด็กได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและครบถ้วนตามที่ร่างกายต้องการ เป็นการป้องกันโรคขาดสารอาหาร เป็นการส่งเสริมให้เด็กยากจน และยังคงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 14) ที่ได้สรุปว่าเพื่อยกระดับภาวะโภชนาการของเด็กนักเรียน ส่งเสริมงานในด้านสวัสดิการและส่งเสริมแก่ประชาชนโดยเฉพาะนักเรียนที่ครอบครัวขาดแคลนและยากจน

3. บุคลากรในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน คณะครู ภารโรง แม่ครัว ผู้รับจ้างประกอบอาหาร และแม่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียนจากชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงเรียน นอกจากจะทำหน้าที่ในการบริหาร ควบคุมการดำเนินงานของโครงการแล้ว ยังให้การสนับสนุนในด้านการบริจาคเงินหรือสิ่งของ รวมทั้งการจัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากภาคเอกชนและองค์กรต่างๆ ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จันทรา เอ็บอิม (2527) ที่กล่าวถึงปัญหาของการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนว่า มีปัญหาทั้งด้านบุคลากร การเงิน วัสดุอุปกรณ์และ สถานที่ รวมทั้งด้านการติดต่อขอความร่วมมือจากบุคคลภายนอก และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิรัตน์ ไวยกุล และคณะ (2530) ที่พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานอาหารกลางวัน ได้แก่ เงินทุนดำเนินการที่มาจากหลายแหล่ง ทั้งจากคณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร หรือมูลนิธิ และจากภาคเอกชนภายนอก ซึ่งไม่เพียงพอที่ทำให้ดำเนินงานไปอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการระดมทุนหรือหารายได้เพื่อสนับสนุนเพิ่มเติมอีก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องใช้ความสามารถในการจัดการเพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายต่อเด็กนักเรียนเป็นสำคัญ

4. สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน จะประกอบไปด้วย โรงอาหาร โรงครัว สถานที่เก็บล้างทำความสะอาด จากการศึกษาพบว่า ทุกโรงเรียนมีโรงอาหาร แต่ยังไม่เป็นเอกเทศ เนื่องจากบางส่วนได้ตัดแปลงจากอาคารอื่น เช่น อาคารเอนกประสงค์ และโรงฝึกงานซึ่งอาคารดังกล่าวยังมีความไม่เหมาะสมที่จะใช้ประกอบการโครงการอาหารกลางวันเพราะยังไม่ถูกสุขลักษณะที่ดีของโรงอาหาร ซึ่ง วรากร วราอัศวปติ (2526, หน้า 60) ได้ให้ข้อเสนอแนะลักษณะของการจัดแผนผังภายในโรงอาหารไว้ว่า ควรมีหน่วยสำคัญต่าง ๆ คือ ที่ล้างมือ เช็ดมือ โต๊ะวางอาหารหรือเคาน์เตอร์เสิร์ฟอาหาร ที่วางภาชนะ อุปกรณ์เสริม มีน้ำดื่มบริเวณที่รับประทานอาหาร โต๊ะ ม้านั่ง ที่เก็บภาชนะอุปกรณ์ที่ล้างแล้ว

โรงครัว ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบอาหาร ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่จะมีโรงครัวโดยเฉพาะ ส่วนโรงเรียนที่ยังไม่มีก็จะแก้ปัญหาโดยการต่อเติม สร้างขึ้นใหม่เป็นเอกเทศ หรือดัดแปลงห้องว่าง ที่ในอาคารที่มีอยู่แล้ว ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะสร้างโรงครัวอยู่ใกล้โรงอาหารหรือบริเวณเดียวกับโรงอาหารเพื่อสะดวกในการบริการอาหารให้แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วรากร วราอัศวปติ (2526, หน้า 61) ที่ได้เสนอแนะวิธีในการสร้างโรงครัวว่า ครัวควรอยู่ใกล้โรงอาหาร เพื่อสะดวกในการขนส่งอาหารไปบริการ แต่ควรจะอยู่ใต้ลมของห้องอาหารเพื่อป้องกันไม่ให้กลิ่นและควันไปรบกวนผู้รับประทานอาหาร

สำหรับสถานที่เก็บล้างทำความสะอาด ทุกโรงเรียนไม่มีสถานที่เก็บล้างทำความสะอาด เป็นสัดส่วน จะนำไปล้างในบริเวณที่มีก๊อกน้ำเท่านั้น วรากร วราอัศวปติ (2526, หน้า 60) ได้ให้ข้อเสนอแนะและให้คำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ คือ การจัดแผนผังภายใน ครัวมีหน่วยสำคัญต่าง ๆ ที่วางภาชนะ โต๊ะ ม้านั่ง ที่เก็บภาชนะ อุปกรณ์ที่ล้างแล้ว รวมทั้งระบบการระบายน้ำที่ดี

5. การจัดซื้อวัตถุดิบ ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน และบางสวนผู้บริหารโรงเรียนก็จะดำเนินการ ซึ่งจะมีการแบ่งเวรครูรับผิดชอบ ผู้วิจัยเห็นว่า เนื่องจากในพื้นที่ส่วนใหญ่การจัดหาวัตถุดิบจะต้องไปซื้อที่ตลาด ซึ่งครูผู้รับผิดชอบจะต้องไปจัดซื้อ สำหรับประกอบอาหารของตนเองอยู่แล้ว ก็จะมีความสะดวกในการจัดหา แทนที่จะให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งไม่สะดวกและมีผลต่อการเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียนด้วย การกำหนดรายการอาหารในแต่ละวันก็เช่นเดียวกัน ยังเป็นกิจกรรมที่ยังไม่ตอบสนองตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 95) ได้เสนอไว้ว่าครูและนักเรียนควรร่วมกัน อภิปรายการจัดทำอาหารและกำหนดรายการอาหารกลางวันเป็นรายสัปดาห์ การประกอบอาหารปรากฏว่า ได้จัดให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประกอบอาหาร โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มสี่หรือเป็นชั้นเรียนมาช่วยครูเวรประจำวันในการจัดเตรียมวัสดุในการประกอบอาหาร การหั่น ปอก ล้าง ทำความสะอาดวัตถุดิบ โดยนักเรียนคอยเป็นลูกมือช่วยครูจนถึงขั้นคักอาหารบริการและล้างทำความสะอาดอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และปิดกวางดสถานที่ เป็นที่น่าสังเกตว่ามีโรงเรียนที่จ้างแม่ครัว ผู้รับจ้างประกอบอาหารทั้ง 5 โรงเรียน โดยที่นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ เลย

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรจะได้มีการปรับปรุงการดำเนินงานโดยเฉพาะขั้นตอนก่อนที่จะประกอบอาหาร ครูควรจะมีกิจกรรมให้นักเรียนได้อภิปรายร่วมกันในขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบคุณค่าทางโภชนาการของวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ก็จะเป็นการช่วยให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อโครงการและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ถูกต้อง

6. การรับประทานอาหาร มีการจัดให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าใน 2 ส่วน คือ แบ่งเป็น 2 เวลา และพร้อมกันทุกชั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียนมาก และมีชั้นอนุบาล ควรจัดเป็น 2 เวลา โดยเฉพาะชั้นอนุบาลควรจัดให้รับประทานอาหารเช้า เนื่องจากมีกิจกรรมพักผ่อน ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการของเด็กในระดับก่อนประถมศึกษา

ขั้นตอนการรับประทานอาหารเช้า พบว่า นักเรียนส่วนมากจะล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารเช้า เข้าแถวมารับอาหารตามลำดับก่อนและหลัง ไม่คุยกันเสียงดังขณะรับประทานอาหารเช้า แปร่งฟันทุกครั้งภายหลังรับประทานอาหารเช้า ไม่รับประทานอาหารเช้าเลอะเทอะ มุมมาม โดยครูจะคอยแนะนำอบรมสั่งสอนตลอดเวลา เป็นการปลูกฝังนิสัยและมารยาทในการรับประทานให้แก่ นักเรียน ซึ่งครูผู้สอนได้ปฏิบัติในกิจกรรมนี้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรัชติภรณ์ ไพบาค (2537) ว่า ในการรับประทานอาหารเช้า นักเรียนจะล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารเช้าเข้าแถวมารับบริการอาหาร รับประทานอาหารเช้าอย่างเรียบร้อย

7. วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และภาชนะใส่อาหารทุกโรงเรียนมีพอใช้กับจำนวนนักเรียน สำหรับสถานที่เก็บภาชนะ อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ทุกโรงเรียนจะมีที่เก็บภาชนะ เป็นสัดส่วน

สำหรับโต๊ะและเก้าอี้ที่ใช้รับประทานอาหารเช้า มีทั้งที่จัดเป็นโต๊ะยาวและน้ำนั่งให้นักเรียนนั่งรับประทานอาหารเช้า ซึ่งบางโรงเรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนแต่ละแก่นัญหาโดยนั่งกับพื้นแล้วใช้เสื่อปูบนพื้นซีเมนต์ให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มรับประทานอาหารเช้า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จันทรา เอิบอิม (2527) และหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (2526) ที่พบว่าปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวัน คือ สถานที่นั่งรับประทานอาหารเช้าไม่เพียงพอขาดสถานที่ในการรับประทานอาหารเช้า

สำหรับขั้นตอนการทำความสะอาดเก็บล้างนั้น ทุกโรงเรียนจัดระบบเป็นขั้นตอนอย่างเหมาะสม แยกเป็นการล้างทำความสะอาดกระทั่งมีการจัดเวรนักเรียนเป็นกลุ่มสี่ การล้างภาชนะที่ใช้ในการรับประทานอาหารนั้น นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประยุทธ์ ศรีทิพย์ (2534) และ จิรัชติภรณ์ ไทหนาค (2537) ที่พบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการเก็บและล้างทำความสะอาดภาชนะ อุปกรณ์ประกอบอาหาร ทำความสะอาดสถานที่รับประทานอาหาร และสถานที่ประกอบอาหารอีกด้วย

8. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ดีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน กล่าวคือนักเรียนชอบอาหารกลางวันโรงเรียนจัดทำ อาหารกลางวันโรงเรียนจัดทำ มีความสะอาด ชอรับประทานอาหารร่วมกับเพื่อน ๆ มีความเป็นระเบียบในการรับประทานอาหาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมองเห็นคุณค่าของโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนจัดให้ การมีเจตคติที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมและความตระหนักในหน้าที่ของตน ความคิดเห็นของนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์น้อย ได้แก่ การชอบรับประทานอาหารคนเดียว ซึ่งถือได้ว่าการปลูกฝังเจตคติของครูและโรงเรียนในเรื่องการอยู่ร่วมกันนั้นได้ผลดีที่ทำให้นักเรียนได้คิดว่า เราจะอยู่ในสังคมอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ จะต้อง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับผู้อื่น และความคิดเห็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เวลารับประทานอาหารมักมีสัตว์มารบกวน เช่น สุนัข หรือแมลงวัน ซึ่งครูควรจะทำให้ความสำคัญในเรื่องระบบสุขาภิบาลภายในโรงเรียน เช่น การมีภาชนะใส่ขยะ เศษอาหาร เพื่อไม่ให้แมลงวันตอม

จากการศึกษาสภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในแต่ละโรงเรียนพบว่า การจัดการดำเนินงานส่วนใหญ่ โรงเรียนจะขาดความพร้อมไม่ว่าจะเป็นในด้านงบประมาณ บุคลากร สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม โรงอาหาร โรงครัว โต๊ะ เก้าอี้ และสถานที่เก็บล้างทำความสะอาด จะเห็นว่าการขาดความพร้อมดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการดำเนินงานในทางตรงกันข้ามทุกโรงเรียนสามารถที่จะจัดโครงการอาหารกลางวันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ อาจเป็นเพราะความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียน ครูเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน คณะครู ผู้ปกครองและทุกคนที่เกี่ยวข้อง มีความรับผิดชอบที่จะพัฒนาโครงการอาหารกลางวันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กนักเรียนโดยแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. โรงเรียนควรรีให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีในด้านการให้การสนับสนุนวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมเสริมในเรื่องกิจกรรมการเกษตร เพื่อสนับสนุนวัตถุดิบในการประกอบอาหาร เช่น กิจกรรมเพาะปลูก กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์
3. ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้ด้านโภชนาการเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป

1. ศึกษารูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่มีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนที่ขาดความพร้อมด้านบุคลากร
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันที่มีประสิทธิภาพ
3. ศึกษาปัจจัยที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนประถมศึกษา